

УДК 821.14

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.03>

Леся ЗВОНСЬКА, д-р філол. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0001-5361-3554

e-mail: lesiazvonska@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОЕТИЧНИЙ ПРОСТІР ТВОРУ ДІОГЕНА ЛАЕРЦІЯ "ЖИТТЯ ТА ДУМКИ СЛАВЕТНИХ ФІЛОСОФІВ"

Вступ. Дослідження твору Діогена Лаерція "Життя та думки славетних філософів" здебільшого зосереджуються на аналізі філософської інформації, тому окрім окремих розвідок досі цілісно не були досліджені мовно-стилістичні характеристики твору, що й зумовило актуальність нашого пошуку. Тож ми маємо на меті розглянути поетичну складову в дискурсі твору Діогена Лаерція в аспекті античної біографістики і доксографії та в кореляції з культурно-історичними реаліями давньогрецької панегіристики й інвективи.

Методи. У дослідженні використано описовий, типологічний, функціональний, лінгвокультурологічний методи.

Результати. Характеризуються стилістичні особливості епіграматичної поезії про філософів: апофеоз, героїзація та прославляння або ж, навпаки, сатира, інвектива і пародіювання. Панегіристика втілюється у формі обожнення, вознесення на небо до олімпійців, інвектива – у висміюванні людських вад і недоліків філософів та дискредитації їхнього вчення. У досліджуваних епіграмах філософи, нарівні з видатними історичними постатями та переможцями на всегрецьких змаганнях, уперше стають об'єктами суспільного культу. Аналізуються також поетичні твори самих філософів, цитування ними давньогрецької поезії, їхні парафрази та пародіювання відомих поетів. Описується поетичний дискурс, представлений як у діахронії залучених Діогеном авторів, від Гомера і до пізньоелліністичних епіграматистів (понад 250 поезій 32 відомих і маловідомих авторів), так і в їхньому жанровому розмаїтті (епос, лірика, елегія, трагедія, комедія, піснеспіви, оракули, епіграма, епітафія, діалог-діатриба). Зазначено метричні схеми поетичних творів, як цитованих Діогеном, так і оригінальної поезії автора.

Висновки. Аналіз поетичної складової тексту показав, що Діоген у межах історико-біографічного дискурсу майстерно використовує багато поетичних цитат творів самих філософів, про філософів і вкладаючи їх в уста філософів. Поетичний дискурс твору логічно доповнюють поезії самого автора, Діогена Лаерція. Гармонійне вплетання панегіричних чи інвективних поезій в біографістику та доксографію свідчить про майстерність автора та широкі стилістичні виміри твору.

Ключові слова: Діоген Лаерцій, давньогрецька поезія, панегіристика, інвектива.

Вступ

Твір Діогена Лаерція "Життя та думки славетних філософів", що належить до філософсько-доксографічного жанру історичного дискурсу, написаний грецькою мовою періоду койне за літературним стилем і традицією еллінізму. Постать Діогена Лаерція (Διογένης Λαέρτιος), як і вся античність, амбівалентна і суперечлива, не завжди достеменно відома, тож попри те, що він автор фундаментальної історико-філософської праці біографії давньогрецьких філософів, про його життя майже нічого невідомо. Такими ж суперечливими є погляди на його твір "Життя та думки славетних філософів" (Βίοι καὶ γνῶμαι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκίμωνόντων) (Gao, 2010; Dorandi, 2013). Деякі науковці (White, 2020) навіть значною мірою "переоцінюють" його специфічний метод викладу, називаючи його "Геродотом у філософії", проводячи паралелі з "батьком історії": той як логограф наводив різного роду анекдоти, легенди, оракули, передання щодо різних країн і народів, так і Діоген Лаерцій як доксограф не стає осторонь від цього типу інформації. Слушною, на нашу думку, є така заувага вітчизняного історика філософії В. Менжуліна, що лише через "висвітлення всієї культурно-історичної сторони предмета, зокрема з усіма вживаними в Діогена методами вільного белетризму, есеїзму, анекдотизму можна досягнути його справжню історико-філософську значущість..." (Менжулін, 2010, с. 325). Дослідники Діогена здебільшого зосереджуються на аналізі філософської інформації твору, що й закономірно з огляду на те, що це унікальне й до того ж найкраще збережене джерело майже тисячолітнього періоду історії грецької філософії від VII ст. до н. е. до III ст. н. е. (Mejer, 1978; Clay, 1998; Stangroom, 2007; Swift, 2007; Gregor, 2022). Однак, окрім окремих розвідок (Сушко, 2013; Звонська, 2023) чи побіжних згадок про власне мовний матеріал (Bray, 2003; Mejer, 2007; Leão, 2019), досі цілісно не була досліджена поетична складову твору Діогена Лаерція, що й зумовило актуальність нашого

пошуку. Тож ми маємо на меті розглянути та охарактеризувати поетичний простір у дискурсі твору та в кореляції з культурно-історичними реаліями античної панегіристики й, рідше, інвективи.

Методи

У дослідженні використано описовий, типологічний, функціональний, лінгвокультурологічний методи.

Результати

Поезія є одним із звичних і здавна використовуваних філософами жанрів, зокрема всім відомі викладені в поетичній формі вчення Ксенофана, Парменіда та Емпедокла. Тож і у своїй прозовій біографії філософів Діоген Лаерцій подає близько 1000 віршованих рядків, майже 250 із яких складають 52 власні епіграми самого Діогена. На користь непересічної ерудиції Діогена свідчить величезний ономастикон твору (цитовані філософи, історики, доксографи, трагіки, комедіографи, поети; згадувані персоналії з особистого та суспільного життя героїв книги; різні однойменники кожного описаного філософа), який складає 1075 імен. Різностороннє коло зацікавлень і відмінну освіту автора засвідчують численні поетичні вкраплення, якими рясніє перекладений твір, як відомий авторів (Гомер, Гесіод, Солон, Софокл, Евріпід, Арістофан, Менандр, Каллімах тощо), так і великим розмаїттям маловідомих (Кратін, Тімон, Софін, Лікофрон, Евполід, Антагор і чимало інших). Діоген наводить епіграми філософів Платона та Аркесілая, цитує поеми Емпедокла й Епіхарма, трагедії Кратета, подає чимало поетичних епітафій та оракулів; понад півсотні власних епіграм. Для тогочасної елліністичної літератури, яка поцінювала широку ерудицію та вправне вміння її показати, це був звичний *modus scribendi*.

Також значною мірою підтверджують достовірність свідчень Діогена пізніші розвідки дослідників, за якими більшість цитат і вказівок на твори-джерела, які використовує Діоген, вдалося паспортизувати, так само і

джерела поезії. Це передовсім поетичні збірки, укладені ще з античності та у візантійські часи, "Палатинська антологія" та "Антологія Плануда". Anthologia Palatina, Палатинська антологія (далі скорочено: AP) – збірка поетичних творів, в основному, епіграм (написаних дистихом елегійним); зібрання започатковане в I ст. до н. е., а доповнювалося аж до X ст. н. е.; складається з 14 книг, кожна з яких у скороченнях позначається римською цифрою; арабська цифра позначає номер вірша. Appendix nova epigrammatum vel Anthologia Planudea, Антологія Плануда (далі скорочено: API) – збірник грецьких епіграм та поезій у 7 книгах, складений у Візантії у XIII ст. Максимом Планудом. Основою антології стала велика збірка Костянтина Кефали, відома з кінця XVI ст. у пізнішій переробці як Палатинська антологія. Пізніші академічні збірки античної поезії та поетичних фрагментів (за хронологією видань): Bergk T. (1853). Poetae Lyrici Graeci. Lipsiae: Sumptu Reichenbachiorum fratrum; Kock T. (1880–1888). Comicorum atticorum fragmenta. Lipsiae: Teubner; Nauck A. (1889). Tragicorum Graecorum Fragmenta. Lipsiae: Teubner; Page D. L. (1900). Poetae Melici Graeci. London; Diels H. (1901). Poetarum philosophorum fragmenta. Berlin: Weidmann; Pfeiffer R. (1949). Callimachus, fragmenta. Oxford: Clarendon Press.

Метричні схеми, які використовує Діоген, теж розмаїті: гекзаметр дактилічний, пентаметр, логаети, зокрема, Архебуловий розмір, меліамб (віршовий розмір, винахідником якого вважається Керкід; складався з дактилів і ямбів, що створювало новаційне поєднання урочистого-епічного й енергійно-ритмічного стилю), прокелевсматик (зрідка вживаний віршований розмір, що складався з одних коротких складів), холіамб, або кульгавий ямб, започаткований Гіппонактом.

Залучається, в основному, епіграматична поезія, що була надзвичайно популярною в елліністичну добу; більшість епіграм – епітафії. Особливо часто використовує Діоген епіграми-епітафії, які вміщені у VII книзі Палатинської антології; наприклад, маємо про Мусея, міфічного учня Орфея: "Помер він у Фалері, і для нього написана така елегія-епітафія:

*Милого сина Евмолпа має пишна фалерська земля
Тут, у могилі оцій тіло Мусея, що вмер¹" (AP VII 615; DL 1.3).*

Аналогічно читаємо про Орфея: "Міф оповідає, що він був убитий жінками, а в Македонському місті Дію є напис, який сповіщає, що він загинув від блискавки:

*Музи тут поховали фракійця Орфея золотолірного,
вбитого
Пломенем Зевса стріли, неба керманича висот" (AP VII 617; DL 1.5).*

Більшість цих епітафічних епіграм є анонімними, як от присвячена Клеобулу (AP VII 816; DL 1.93), Періандру (AP VII 619; DL 1.97), Піфагору (AP VII 93; DL 1.120) тощо.

Епіграми-епітафії дозволяють яскраво звеличити та навіть героїзувати філософа. Можна стверджувати, що епіграми в біографіях Діогена Лаертія набувають форми обожнювання античних філософів, тоді як прозовий життєпис показує їх звичайними людьми, часто не позбавленими недоліків і вад. За твором Діогена простежується, що виразного апофеозу зазнають засновники великих шкіл. Образ, який він найчастіше використовує для опису цього "обожнення", – це вознесіння на небо і вшанування поруч з олімпійцями. Це долучення до культу героїв історичних видатних осіб відбувається або

завдяки надзвичайній мудрості філософа, або до того ж, коли філософи загинули насильницькою і, отже, благородною смертю, як-от Сократ чи Зенон Елейський. Небесний апофеоз дуже вдало оформляється у формі епіграм, як-от, наприклад, бачимо в епіграмі на честь Зенона Елейського, який став жертвою тирана:

*"О Зеноне, прекрасне бажання ти мав: тирана
Злого вбити й Елею з рабства звільнити.
Та страчений був: тиран затовк тебе в ступі.
Ні, що я кажу? Тіло твоє, а не тебе!" (DL 9.28).*

Таку ж тональність апофеозу великого філософа простежуємо у п'яти епіграмах-епітафіях на честь Платона (DL 3.43–45), зокрема наведемо дві:

*"Той, хто перевершив поміркованість і справедливість
Смертних, богорівний тут спочиває Арістокл.
І якщо хтось мав мудрість найбільшу, то найбільшою
Слава цього і хвала, заздрість його не чіпа" (AP VII 60).
"І якщо б Феб не прорік народитись Платону в Елладі,
То якби він душі людей зцілює словами?
Як цілителем тіла є Асклелій, народжений Фебом,
Так і душу безсмертну зціляє Платон" (AP VII 108,
належить Діогену).*

Наведемо приклад власне Діогенової епітафії-апофеозу Сократа:

*"Пий тепер, Сократе, в Зевса на Олімпі, тебе ж бо
Мудрим назвав бог, а мудрість – це бог.
Судді афінські тебе засудили випити яд цикути,
Та самі себе прирекли смерті в твоїх устах" (DL 2.46).*

"Епіхарм, син Елофала, косець; він теж був слухачем Піфагора. У віці трьох місяців його сам везли в Мегари на Сицилію, а звідки в Сіракузи, як він сам розповідає у своїх творах. На його статуї такий напис:

*Як сяйво сонця потужніше світла зірок
Як море сильніш за силу річок,
Так Епіхарм усіх перевищує мудрістю:
Сіракузяни його уквітчали вінком" (AP VII 125; DL 8.78).*

"Небесний" апофеоз і "земна" урочиста псефізма на честь Зенона поєднані в ушлявленні цього філософа у життєписі за Діогеном: "Афіняни поховали його на Керміку і вшанували за вище вказаною постановою, засвідчивши повагу до його чеснот. Антіпатр Сідонський, ранньоелліністичний автор численних елегій та епіграм, написав про нього таку епіграму:

*Тут спочиває Зенон, кітїєць, що досяг Олімпу,
Оссу на Пеліон не нагромаджував він,
Та й Гераклових подвигів не звершував він.
Шлях до зірок мудрість проклала йому" (API III 104; DL 7.29).*

Пізньюелліністичний ритор і ерудит, автор відомого твору "Бенкетуючі софісти", Афіней у своїй епіграмі прославляє Епікура отак:

*"Люди, ви трудитесь заради нікчемних речей,
Чвари і війни розпочинаєте заради наживи.
Межі багатства природи вузькі і помірні, тоді як
Марні судження мають безмежні шляхи.
Мудрий син Неокла, Епікур, таке почув від Муз або
Священний триніг Аполлона Піфійця відкрив" (API IV 43; DL 10.12).*

Цікавий приклад самовозвеличення, можна сказати, автоапофеозу філософа, міститься в наведених Діогеном віршах Емпедокла:

*"Друзі, що проживаєте у великому місті,
На схилах золотих Акраганта, добрих справ
Працелюбці, вітаю! Я до вас вже не як смертний,
А як бог безсмертний іду у шані великій, як гоже,*

¹ Тут і далі переклади Лесі Звонської; у декількох наведених прикладах зазначені інші перекладачі.

*У вінках золотих, уквітчаних пишно. У містах
Натовп мужів і жінок мене урочисто вітає,
Просять, запитують про дорогу до щастя,
Йдуть звідусіль: одні благають про зцілення
Від недуг лихих, інші на віщування чекають,
Всі прагнуть почути від мене слово цілюще" (DL 8.62).*

Поширеними поетичними вкрапленнями біографій є оракули, які, зазвичай, давалися в поетичній формі, тому наводяться Діогеном, так би мовити, в оригінальній жанровій формі. Використання оракулів є традиційним нарративом героїзації особи, її шанування нарівні з богами. Канонічною формою і способом для схвалення й "запуску" процесу героїзації видатних історичних осіб, переможців на всегрецьких змаганнях, "семи мудреців", а згодом, і видатних філософів, був Дельфійський оракул. Перед оракулами частим є зачин на кшталт: "бог провістити (ἔχρησεν) таке"; наприклад, віщування, яке отримали в Дельфах мілетці та Хілон щодо визнання наймудрішого серед еллінів:

*"Жителю Мілета, ти запитав про Феба триніг?
Хто в мудрості перший з усіх – того і триніг" (DL 1.28).*

*"Є такий собі Місон, народжений в Хені етеєць,
Краще за тебе проникливістю розуму споряджений" (DL 1.30).*

*"А жителям Коса оракул був у такий спосіб:
Не раніше припиниться ворожнеча метопів та іонійців,
Перш ніж триніг золотий, якого вкинув у море Гестест,
Не відішлете з міста, і не прибуде він до дому людини,
Який є мудрецем про сьогодні, майбуття і минуле" (DL 1.33).*

Діоген наводить і піснеспіви, які приписувалися семи мудрецам і стали вже частиною фольклорної традиції, як і їхні апофтегми; так відомими дидактичними піснеспівами, приписуваними Фалесові були такі:

*"Багатослів'я не виявляє розсудливої думки:
Прагни одного – мудрого,
Обирай одне – розумне,
І перепиниш безупинні розмови базік" (DL 1.35).*

А ось пісенні вірші Солона, які наводить Діоген у життєписі цього мудреця, перекладені Іваном Франком:

*"Май себе на острозі
Перед кожним чоловіком;
Особливо бійся того,
Що скриваючи у серці
Упередження до тебе,
Відзивається до тебе
Не інакше як усміхом
І не прорече до тебе
Ні півсловечка такого,
Що являло змісл подвійний,
Вітхненний неправим духом!" (DL 1.61).*
*"З пісенних віршів Хілона найдужче прославився такий:
На точилах випробовується золото
Воно дає найвищу пробу,
А золотом випробовується розум
Людей добрих і лихих" (DL 1.71).*

Якщо розглянути у діахронії поетичну палітру авторів, яких використовує Діоген, то, звичайно ж, варто розпочати з Гомера. Варто зазначити, що Діоген сам не звертається до Гомера, але вкладає його слова в уста філософів: так, Гомера цитує Сократ (Іліада IX 363; DL 2.36), Філон (Іліада VI 146; DL 9.69), Кратет (Іліада I 581; DL 6.90), Хрсіпп (Одіссея X 495. 7.183), Ксенократ (Одіссея X 383–385. 4.9) та ін. Чимало цитат з Гомера влучно використовує Діоген Синопський, якого традиція змальовує обірванцем, що жив у бочці (насправді, це був піфос), проте його мова рясніє влучними цитатами і парафразами поетів, що засвідчує неабияку освіченість найвідомішого із кініків.

Окремо хотілося б зупинитися на поетичних фрагментах з життєпису Діогена Синопського, який виглядає напрочуд освіченою людиною, цитуючи і перефразовуючи різних поетів, на противагу типовому уявленню про нього, як представника суспільного дна, зрештою, як і про кініків у цілому, злидарів і відлюдків, асоціальних і дивакуватих. Діоген у 6-й книзі описує різні історії з життя Діогена Синопського, де той цитує і доречно цитує Гомера. "Помітивши злодія, що крав одяг, Діоген продекламував:

*Що ж ти, шановний, робиш тут?
Чи не збираєшся загиблих померлих обдерти? (Гомер. Іліада X 343, 387; DL 6.44).*

"До бенкетуючого марнотратника звернувся:

Швидко кінець тобі, сину, якщо таке ти купуєш" (Гомер. Іліада VIII 95; DL 8.53).

"Якось він снідав оливками, а коли йому принесли пиріг, відкинув його і вигукнув:

Чужинцю, з дороги тиранів зійди" (Гомер. Іліада V 366; DL 6.55).

"Якось з нього вимагали внесок на спільний бенкет, Діоген відповів збирачу:

З інших збирай, а від Гектора руки подал" (Гомер. Іліада III 82; DL 6.63).

З поетів докласичної та класичної доби варто вказати, що Діоген цитує і відомого мелічного поета Алкея, який згадує про філософа Арістодема так:

"Як колись Арістодем промовив у Спарті не безглузде слово:

*Багатство творить людину: жоден злидар ні в повазі,
ні в шані" (DL 1.31).*

Описуючи життя одного із семи мудреців, Діоген не оминає увагою і вірші Солона, завдяки яким афіняни відвоювали Саламін, бо у своїх елегіях Солон зачепив афінян за живе і сповнив їх такого завзяття, що вони одразу ж розпочали війну з мегарцями і перемогли завдяки Солону:

*"О, якщо б я був фолегандрійцем чи сікінтом,
Замість бути з Афіні, так вітчизну змінив
Щоб не була серед людей поголос про мене таким:
Ось аттікієць, з тих, що полишив Саламін.*

І далі:

*На Саламін! Воювати рушаймо за бажаний острів,
Щоб із себе ганьбу скинуть важку" (DL 1.47).*

Із Солона він цитує елегію, в якій він передбачив тиранію Пісістрата, і ту, коли Солон довідався, що Пісістрат уже став тираном (DL 1.50; 52).

Не оминув увагою Діоген і першого співця любові Мімнерма, елегії якого він використовує в цікавій поетичній дискусії із Солоном; наведений нами переклад Мімнерма виконав відомий філолог-класик Віталій Маслюк. "Кажуть, коли Мімнерм написав:

*Щоб мені в світі прожити без хвороб і страждань незносимих
Літ шістдесят, а тоді доля нехай смерть посила.
то Солон осудив його, сказавши:
Як на мене, зміни оце, якщо мені повірити готовий
Ти тепер і не гнівись, що слово моє вдатніш.
Пісню свою, Лігіастаде, переінач та співай таким чином:
Доля нехай відліть усім вісім десятків років" (DL 1.61).*

Діоген подає свідченням відомого поета Сімоніда про те, що Клеобул написав епітафію на могилі Мідаса пісню:

*"Хто розумний похвалить Ліндського Клеобула,
Вічним рікам і квітам щорічним
Променям сонця і місяця сяйву,
Хвилям морським протиставив надербок?"*

*Все покірне богам; а камінь руки смертних ламають.
Думка така нерозумного мужа" (DL 1.90).*

А Гіппонакт, творець холямба і дошкульної сатири, з пієтетом ставиться до семи мудреців і про Біанта пише отак: "І навіть краще судити, ніж прієнець Біант" (DL 1.84), і звеличує Місона: "І Місон, якого Аполлон / Вибрав найрозумнішим з усіх людей" (DL 1.106).

Серед трагіків найбільше цитат з Евріпіда, які Діоген найчастіше вкладає в уста філософів, і лише зрідка подає від себе на підтвердження власних переконань, як-от у випадку зневажливого опису атлетів, які "і у тренуванні багатозатратні, а отримавши перемогу, невігідні й увінчуються лаврами на тягар батьківщині, а не суперникам; а на старість, вони, за словами Евріпіда в "Автоліку":

Проходять мов потерті плащі з згнилих ниток" (DL 1.56).

Іноді зустрічаються цитати із Софокла: "А коли один любитель літератури, що займався лихварством, зізнався в якомусь незнанні, Аркесілай процитував слова з Софоклового "Еномая":

*І пташка у дорозі між вітрами заблукає
Коли не тримається виводку свого" (DL 4.44).*

Іон Хіоський, найбільш значний після трьох трагіків поет класичної доби, автор численних п'єс, елегій, дифірамбів, гімнів та епіграм, від спадщини якого, на жаль, мало що збереглося, написав про Піфагора:

*"Силою вінчаний і прикрашений совістю,
І після смерті душа має друге життя.
Так мудрець Піфагор мовив для всіх людей:
Істинну думку він мав і такому учив" (AP VII 94).*

Щедрою палітрою розсипає Діоген насмішувати вірші як неназваних поетів-коміків, так і відомих комедіографів Аристофана й Менандра. Продовжуючи кпинити Евкліда, Діоген розповідає: "Послідовником Евкліда був і Евбулід Мілетський, який придумав багато діалектичних задач у формі запитань: "обманщик", "захований", "Електра", "людина під покривалом", "купа", "рогатий", "лисий". Про нього пише хтось із поетів-коміків:

*Ерістик Евбулід, що закритив мізки ораторам
Рогатими питаннями і пустодзвонними речами,
Пішов разом із шелелявим Демосфеном" (DL 2.108).*

А Кратін, один із значних попередників Аристофана, глузує з піфагорійців і в "Тарентійцях" каже:

*"У них є звичка, ледь уледять прибульця,
Простака, одразу намагаються в сум'яття
Його вєвести словами, протиріччями,
Оманами і величинами наповнюючи розум" (DL 8.37).*

Наведемо уривок із комедії Аристофана "Хмари" (412–417) у перекладі Бориса Тена: "Це можна збагнути і за словами комедіографів, де непомітно для них самих їхнє глузування стає похвалою. Аристофан ось так пише:

*Щонайвищої мудрості ти через нас побажав досягти,
чоловіче!
О, яким ти щасливим і славним тоді між афінян і еллінів станеш,
Якщо ти пам'ятливий, ретельний в труді, коли розум
допитливий в тебе,
Як ще втими ніколи не знатимеш ти, чи стояти, чи
йти доведеться,
Не тремтітимеш, хоч би і холод терпів, не проситимеш
їсти й голодний,
Від вина та гімназій, та інших дурниць ухилитись
повздержливо будеш" (DL 2.25).*

Аристофан висміює піфагорійців у "Піфагорійцю":

*"Він каже, що спускався до трапез мертвих
І бачив там їх: то в чому ж різниця
Поміж піфагорійцями і мертвими:*

*Лише таких за благочестя кличе Плутон
До столу. – Ти кажеш дивне про богів,
Якщо вони приймають і радіють цій голоті.
І далі в цьому ж творі:
Ідять городину, а запливають все водою,
Дрантя їх у вошах, і не миються. Навіть
Ніхто з мерців не зміг цього б стерпіти" (DL 8.38).*

Цитується також друг і суперник Аристофана, Евполід з Афін – яскравий представник аттичної комедії, що схвально пише у "Вільних від призову" про Платона:

*"Був широчезним поводирем усіх й оповісником
Милозвучним, подібним до цикад, що в Гекадема
На деревах співають лілейними голосами" (DL 2.8).*

Кіники, що рішуче і виклично протиставляли свою поведінку суспільним установкам і звичаям, часто були об'єктом критики й дошкульних насмішок комедіографів. Так, Менандр пише про Моніма, що став настільки відомим, "що в якійсь виставі під назвою "Візничий" каже отак:

*– Монім був чолові'яга, Філоне, мудрий, проте
Не дуже знаменитий. – Той, що з торбою ходив?
– І не з одною, а з трьома, але ніхто від нього
Не чув нічого іншого, окрім "Пізнай себе
самого", присягаю Зевсом, і був злидарем
Брудним, всі гадки він уважав марнотою" (DL 6.83).*

А про Кратета й Гіпархію Менандр у "Сестарах-близнюках" каже так:

*"Підеш зі мною разом, у грубий плащ зодягнута
Як і дружина Кратета-кініка колись,
Який казав, що ніби й доньку видавав
На тридцять днів в заміжжя пробне" (DL 6.93).*

Цитує Діоген і менш відомих комедіографів, як от Лікофрону з Халкіді – софста і поета, що в Александрійській бібліотеці опрацьовував твори комедіографів; він у сатирівській драмі під назвою "Менедем", написаній у похвалу філософу, каже:

*"На скромній вечірці по колу у них
Чаша ходила мала, закускою ж була
Розмова між друзів розумна й приємна" (DL 2.140).*

А в життєписі Платона Діоген наводить багато цитат із творів поетів-коміків, які насмішувато пишуть про філософа: Феопомп в "Гедіхарі", Анаксандрід в "есеї", Алексід у "Меропіді" та в "Анкіліоні", Амфій в "Амфікратові" та в "Дексидемідові", Кратін у "Вдаваному підкидні", Алексід в "Олімпіодорові" та в "Нахлібникові", Анаксілай у "Винограднику" і в "Цірцеї", і у "Багатійках" (DL 3.26–28).

Ба навіть комічні поети, самі того не помічаючи, своїми насмішками хвалять філософів; сучасник Аристофана, який двічі переміг його на театральних змаганнях, Амівсій виводить Сократа у грубому плащі й каже діатрибою так:

*"– Ти, Сократе, з небагатьох найкращий, але пустослівний,
Йди до нас. Ти силач. Але де ж тобі взяти нового
плаща?
– Ось це лихо маю через нахабство кожум'як.
– Він отакий: голодний, бідує, але ніколи не лестить" (DL 2.28).*

А Філемон із Сіракуз – засновник нової аттичної комедії так пише про Зенона у "Філософах":

*"Хлібець, суха смоківка і ковток води –
Ось філософія його новітня.
Навчає голоду й приймає учнів" (DL 7.27).*

Діоген наводить чимало поетичних прикладів із Каллімаха – ліричного й дидактичного елліністичного поета з Александрії, автора численних елегій, гімнів та епіграм; зокрема, цитує його "Ямби" про Фалеса:

*"Вважають, що він позначив місця зірочок
З небесної колісниці, за якою фінікійці плывуть" (DL 1.23).*

І знову ж у "Ямбах" Каллімаха читаємо про "чашу, яку аркадець Біфікл заповів віддати найкращому з мудреців; її вручили Фалесу, вона обійшла по колу мудреців і знову повернулася до Фалеса, а той відіслав її Аполлону Дідімському, сказавши, за Каллімахом, отак:

*Фалес мене очільнику мужів Нелея
Приніс, отримавши як нагороду двічі* (DL 1.29).

Із Каллімахової поетичної спадщини Діоген залучає його збірку "Епіграми", український переклад із якої належить перу відомого філолога-класика Андрія Содомори: "А про мудреця розповідають, що коли якийсь юнак запитав його поради про одруження, він відповів як ото написав Каллімах в "Епіграмах":

*Якось один атарнієць просив мітіленця Піттака
Доброї ради і так мовив до нього тоді:
"Маю дві дівчини, батьку, з якими я б міг одружитись:
Перша – найближча мені родом своїм і майном,
Друга – багатша від мене. Порадь же, яку мені краще
Взяти за жінку собі". Той же йому відповів,
Палицю дозвучив піднявши, супутницю мужа старого:
"Бачиш, оті дітлахи добре порадять тобі".
Де роздоріжжя широкі, хлоп'ята в гурті галасливим
Знай підганяли шнурком дзиги верткі раз у раз.
"Йди вслід за ними", – сказав. Коли ж він підійшов трохи
ближче,
Діти зукнули: "Ану, ближчу до себе жени!"
Вчувши таке, атарнієць оту, що з багатого дому,
Більше не сватав уже – раду дітей зрозумів.
Так, як і він, той захожий, що взяв собі вбогу за жінку,
Так же і ти підбирай, друже мій, рівню собі" (DL 1.80).*

У цитованих Діогеном "Епіграмах" Каллімах згадує і Діодора Кроноса (DL 2.111).

Діоген Лаерція чимало цитує елліністичного поета Тімона з Фліунта, який був філософом-скептиком, автором сатиричних віршів гекзаметром про різних філософів, Сілліо "Сіллі", проте іноді він вдається і до похвал:

"Як Фалеса, мудреця з семи мудреців, знавця законів зір" (DL 1.34).

"Тімон у "Сіллах" говорить так:

*Був, кажуть, колись Анаксагор, герой могутній,
Прозваний Ум, в якому, раптово прокинувшись, ум
Все впорядковує те, що гамузом було раніше" (DL 2.6).
Демокріта Тімон уславив так:
"Цього премудрого Демокріта, слів поводири, що вчив
Про всеохопний ум, я серед перших прочитав" (DL 9.42).*

Про засновника септицизму Піррона Тімон схвально каже в "Піфоні" і в "Сіллах":

*"Старче Пірроне, як і звідки ти винайшов спосіб
Із служіння пустопорожнім гадкам софістів виринуть
І звільнитись від пут усіяких обманів і наївної віри?
Бо не замірявся змінити таке: які вітри Елладою
Дмуть, звідки й куди, і якою керовані силою.
І знову ж у "Подобах":
Прагну всім серцем, о Пірроне, почути, яким чином
Ти, людиною буди, завдяки спокою так легко зумів
Серед людей єдиним досягти подоби життя богів" (DL 9.65).*

А ось приклад звичної глузливої та в'дливої манери Тімона в поетичних описах філософів:

*"Через це і Тімон пише про нього, підкусуючи і решту
сократиків, ось таке:
Та що мені до тих пустомолотів, чи кого-іншого,
Чи Федона, хто б він не був, чи до сперечальника
Евкліда, що мегарцям вселив шал суперечок" (DL 2.107).*

Він збиткується над Стільпоном (DL 2, 126), а Геракліта та Арістотеля описує геть зневажливо: "І посеред

них вигулькнув Геракліт, орудник юрби, / Горлопан і мас-так говорити загадками" (DL 9, 6); "І навіть Арістотеля хвороблива уява" (DL 5.11).

По життєписах філософів щедро розсипані й епіграми самого Діогена з його ж книги, про яку він сам зазначає так: "в уже згаданій книзі "Всерозмірник", де я написав різними розмірами і ритмами, в епіграмах і ліричних віршах про всіх померлих видатних людей; ось такого змісту:

*"Тіло Солона забрав вогонь на далекому острові Кіпрі,
Кості прийняв Саламін, з праху колосся зійшло
Душу піднесли на небо закони на осях крутих, справді
Гарні афінянам уклав бо закони і зняв тягар" (AP VII 87; DL 1.63).*

Більшість діогенових епіграм епітафічного характеру і вміщені в VII книзі Палатинської антології; наприклад, епіграми-епітафії Діогена, присвячені Хілону (AP VII 88; DL 1, 73), Біанту (AP VII 91; DL 1.85), Періандру (AP VII 620; DL 1.97), Анахарсісу (AP VII 92; DL 1.103), Анаксагору (AP VII 95; DL 2.15), Сократу (AP VII 96; DL 2.46), Ксенофонту (AP VII 98; DL 2.58), Спевсіппу (AP VIII 101; DL 4.3), Ксенократу (AP VII 102; DL 4.9), Аркесілаю (AP VII 104; DL 4.45), Геракліту (AP VII 127; DL 9.4), Теофрасту (AP VII 110; DL 6.40), Зенону (AP VII 118; DL 7.31), Евдоксу (AP VII 744; DL 8.91), Протагору (AP VII 130; DL 9.52) та інші.

Епіграми Діогена також є в різних книгах Антології Плануда, як от, епітафія Алексіна (API III 129; DL 2.110), Менедема (API V 40; DL 2.140), Полемона (API II 380; DL 4.20), Крантора (API II 381; DL 4.26), Меніппа (API V 41; DL 6.100), Клеанфа (API V 36; DL 7.176), Стільпона:

*"Знаєш, напевне, що Стільпон мегарець, хворобою
Й старістю – лихом подвійним – уярмлений був.
Випив вина і звільнився від двокинного возу нещастя,
Тихо помер і став цілком недосяжним для них" (API V 42; DL 2.120).*

Значно рідше наводить Діоген власні епіграми панегіричного характеру, як-от наприклад про Ксенофонта:

*"Не лише задля Кіра на персів ішов Ксенофонт,
Бо до Зевса шлях він нагору шукав.
Вченість свою показав в історії еллінських справ,
Бо Сократову він мудрість у пам'яті мав" (AP VII 97; DL 2.58).*

Аналогічними є епіграми з похвалами Демокріту (AP VII 57; DL 9.43).

У тексті біографій чимало трапляється авторських епіграм-інвектив, глузливого або пародійного характеру, на кшталт із грою слів Кронос – онос (грец. ὄνος "осел"):

*"Кроне Діодоре, хто з демонів тебе
В лихий втягнув так глум,
Що сам себе в Тартар ти звів, Стільпона
Не відгадавши загадок слів.
Тож зватися ти мав би без "каппи" й "ро":
І замість Кронос виїде онос" (API VII 19; DL 2.112).*

Діоген вдається до гри однокоренових слів: λύω "розслабляти", епонім Διόνισ Λυδός "розслабитель" і παράλυσις "розслаблення", "параліч": "Помер Біон, пробувши очільником школи нової академії 26 років, розпочавши керівництво з четвертого року 134 олімпіади; смерть його була від паралічу від перелою. І ми склали про нього такий жартівливий вірш:

*Чутка до мене дійшла, о Лакіде, що вже до царства Аїду
Вах, вхопивши тебе, пальцями ніг привів.
Це очевидно: коли Діоніс надміру входить у тіло,
Слабнуть члени, через те і зветься Ліей" (AP VII 105; DL 4.61).*

Про Стратона Діоген пише: "Говорять, що він був таким худим, що не відчув власної смерті. І в нас є про нього епіграма такого змісту:

*Кволим і худим був, як чутка каже, від умащань
Стратон, колись народжений в Лампсаці.
Він довго з хворобами борюся, але здоланий ними,
Смерті не відчув, бо геть далєбі зачах" (AP VII 111;
DL 5.60).*

Такого ж стибу пародії вірші-епіграми на забобонність Біона (API V, 37; DL 6.55) слабкодухність Антісфена (AP VII 115; DL 6.19), винолюбство Хрісіппа (AP VII 706; DL 7.184), вегетаріанство Піфагора (AP VII 121; API V 34; DL 8.44) і про переселення душ (API V 35; DL 8.45), скептично про історію, що Емпедокл скінчив життя, кинувшись в Етну (AP VII 123; DL 8.75) тощо.

Переважає більшість епітафічних епіграм як самого Діогена, так і наведених ним інших авторів написані дистихом елеґійним, проте натрапляємо на цікаві Діогенові епіграми різними й доволі рідко вживаними розмірами:

"С й у нас така епіграма ферекратеевим віршем:

*Ферекіда славного,
Сірос його породив,
Воші погризли всього,
Вигляд змінивши його, –
Чутка говорить таке.
Наказав поховати його
У Маґнесії, щоби перемога
Славним ефесцям припала,
Оракул бо був, знаний лиш
Ним, що таке повелів.
І помер поміж них, тож
Правдою є ця подія.
Якщо мудрим хто є, живучи
Користь приносить усім,
Ба навіть і не існуючи вже".*

"І в нас є про нього вірш логаетичним розміром [і Архебуловим]:

*І для чого велиш ти мені Карнеада викривати, о Музо?
Чи ніхто не довідався, як він злякався приходу кінця?
Від сухот потерпаючи і недугом лихим знеможений,
Все одно не наважився він припинити страждання.
От почув він, що випивши яду, помер Антіпатр,
"І мені, – проказає, – ви подайте, мені теж!"
"Що подати?" – "Та з медом вина". Він постійно
Так казав: "Створила мене природа, вона і зруйнує".
Але нічим це не полегшило для нього шлях до Аїду,
Хоча міг відійти і звільнитись від муки нестерпної"
(API V 39; DL 5.66).*

"І в нас є вірш, написаний прокелевсматиком:

*– Скажи мені, Діогена, доля яка тебе відвела
До Аїду. – Злого пса укус мене вбив" (AP XVI 334;
DL 6.79).*

"Розповідають, що він був лисим і через те помер від сонячного удару. Ми склали про нього такий насмішкуватий вірш, писаний кульгавим ямбом:

*Що ж старче, Арістоне, лисим ти був,
То навіть підставляє голоу сонцю?
І хоча бажав побільше тепла ухопити,
Та, не бажючи, віднайшов холод Аїду" (API V 38;
DL 7.16).*

Діоген вдається і до полемічного поетичного діалогу, вкладаючи в уста своїх героїв віршові цитати; так описуючи історію з Арісіппом і Платоном на банкеті в тирана Діонісія, він цитує фрази із "Вакханок" Евріпіда (836 і 317 рядки): "Якось Діонісій на банкеті наказав кожному танцювати, зодягнувши пурпуровий одяг, то Платон не пристав на це, сказавши:

*Я не зміг би вдягнути жіночий одяг.
Арісіпп же вбрався і почав танець, влучно сказавши:
І на вакханаліях
Розумна жінка не зіпсується" (DL 2.78).*

Прикладом поетичного продовження діалогу є розмова Крантора, що закохавшись у Аркесілая, запитав словами з "Андромеди" Евріпіда:

*"О діво, якщо спасу тебе, яка нагорода мені?
І той відповів:
Веди мене, чужинцю, як захочеш – рабою чи жоною"
(DL 4.29).*

У поетичних діалогах зустрічаються не лише прямі цитати, а й парафрази та пародіювання, як-от, Діоген пише про Карнеада (який цитує перші два рядки за Гомеровою Одиссею IV 384 та II 268; а третій рядок долучений самим Карнеадом) і Ментора (Гомер. Іліада II 52): "Як розповідає Фаворин у "Різноманітних історіях", його учень Ментор Віфінський зійшовся з його наложницею, та якось прийшов на його бесіду; Карнеад поміж запереченнями звернувся до нього, пародіюючи, такими віршами:

*Тут здавна живе якийсь морський старець,
Ментора прийняв він подобу і виглядом, й мовою:
Він з нашої школи має бути виключеним, я оголошую
А той встав і відгукнувся:
Вони оголосили, а ті дуже швидко зібралися" (DL 4.64).*

Полюбляє Діоген вкладати в уста філософів парафрази і пародіювання відомих текстів. Так, Платон перефразовує рядок Евріпідової "Іфігенії в Тавріді" (1193), "маючи намір виступити з трагедією на театральних змаганнях, перед театром Діонісія почув Сократа і спалив свої вірші, промовивши:

*Суди посліши, Гефесте, нині тебе потребує Платон"
(DL 3.5).*

У 4-й книзі [33] зустрічаємо парафразу вірша з Іліади VI 181: рсоіуіе лѣщн, рйуіен дсѡкщн, мѣууз дѣ чїмбїйсб "спереду лев, позаду дракон, а посередині химера" на опис скептиків:

"Спереду Платон, позаду Піррон, посередині Діодор".

Про скептиків Тімон, пародіюючи вірш з Одиссеї V 346, написав таке:

*"Тут у грудях маючи свинець Менедема він побіжить
До товстняка Піррона або ж до Кроноса Діодора"*

У 6-й книзі (53) вкладаючи в уста Біона пародії на вірші Гомера (Іліада III 182: ὦ μάκαρ Ἀτρείδη, μοιρῆγενές, ὀλβιόδοιμον "о, блаженний Атріде, народжений для щастя". Фраза πάντων ἑκταυλότατ' ἀνδρῶν зустрічається в Іліаді I 146 та XVIII 170), Діоген пише: "Біон мав хист і до пародіювання; ось якими є такі його рядки:

*О милій Архіте, природжений музико, чванько щасливий,
Сварку до небес розбурхати найудатніший з усіх людей".*

В уста Арістотеля Діоген вкладає пародію на вірш з Евріпідової трагедії "Філоктет": "А коли число учнів побільшало, то Арістотель навчав уже сидячи, пояснивши:

*Ганьба мовчати, а Ксенократу дозволити балакати"
(DL 5.3).*

"А вірші Гесіода Зенон переробив так:

*Той найчесотніший, хто довіряє добрій пораді,
Шляхетний і той, хто й сам вміє про все міркувати"
(DL 7.25).*

Це перефразована цитата з Гесіодових "Трудів і днів" 293–294; послідовність віршів і думок у Гесіода зворотна.

Хрісіпп так перефразовує трагедію Евріпіда "Орест" (240–241):

"Та все-таки кожен раз, коли він сперечався з Клеанфом, то розкаювався і постійно повторював такі вірші:

*Мені щастить в усьому, окрім одного:
З Клеанфом не маю удачі й успіху" (DL 7.179).*

Діоген наводить поетичні цитати з творів самих філософів, які викладали своє вчення у поетичній формі, зокрема розлогі фрагменти з Епіхарма (DL 3.10–17), серед яких і діалоги-діатриби:

*"Чи гра на флейті – це заняття? – А чому ж ні?
– Чи гра на флейті – це людина? – Зовсім ні.
– То глянь, що ж таке флейтист? Хто він по-твоєму?
Людина? Чи не так? – Авжеж. – Тож гадаєш, що
Так мається і про добро? Бо добро само по собі є
Річ якась, а той, хто навчений добру, стає вже добрим.
Так само і флейтист – хто навчений на флейті грати,
А танцюрист – хто танцю, а ткач – хто ткацтво,
Так само, коли будь-що з цього ти засвоїв, все ж
Не ремеслом стаєш ти сам, а таки ремісником"
(DL 3.14).*

Так, про Парменіда Діоген пише: "Він викладав філософію у віршах, як Гесіод, Ксенофан і Емпедокл. Критерієм він називав розум, позаяк почуття не мають точності. Тож чітко каже:

*Хай не примусить тебе звичай на шляху пересічному
Йти за безціпним поглядом чи гомінким слухом
Та язиком, а суди спірне слово тільки розумом" (DL 9.22).*

Цитує Діоген і філософську поезію Емпедокла: "Він гдав отак:

*То завдяки Любові все сходиться воедино,
То через Ворожнечу все розходиться поосібно" (DL 8.76).*

Діоген наводить високохудожні еротичні епіграми Платона (DL 3.29–33), написані до Астера (AP VII 669, 670), до Діона (AP VII 99), до Алексіда і Федра (AP VII 100), до Археанасси (AP VII 217), до Агафона (AP V 78), до Ерота (AP V 79; 80) і надзвичайно відомому – до Кіпріди (AP IX 39) яку ми подаємо в перекладі Віталія Маслюка:

*"Музам Кіпріда єрозить: "Афродіту, шануйте, дівчата,
А то Ероту для вас стріли кохання я дам".
Музи Кіпріди: "Цю казку скажи ти своєму Аресу.
Твій тут ніколи хлопчак не прилетить вже до нас!"*

Цитує епіграми філософа Аркесілая (API III 56; API II 382), пишучи, що той надужче любив читати Гомера і кожен ранок починав із такого читання. "І Піндара він називав дивовижним у вдаль повнозвучності слів і виразів. А замолоду він досліджував Іона" (DL 4.34).

Свою непересічну ерудицію Діоген демонструє, навіть можна сказати, хизується нею, наводячи поетичні цитати не лише філософів чи про філософів, а й про їх однойменників. Так, перелічуючи однойменників філософа Аркесілая, Діоген зазначає: "був й інший Аркесілай – скульптор, про якого Сімонід склав таку епіграму:

*Статуя Артеміді коштом у двісті ароських
Драхм, що мають цапа зображення.
А спорудив її вправний в ремеслах Афіни
Славний Аркесілай, Арістодіка син" (API III 9; DL 4.45).*

"Було п'ять Гераклітів: перший – цей наш; другий – ліричний поет, якому належить похвальна пісня дванадцяти богам; третій – елегійний поет з Галікарнасу, якому Каллімах присвятив такі вірші:

*Хтось сказав, Геракліте, що ти вже долю свою завершив,
Сльози з очей потекли, як згадав я скільки разів
Ми захід сонця споглядали. А зараз ти, галікарнаський
Гостю-друже мій, прах давній, зате живі твої
Пісні солов'їні, бо навіть грабійник жорстокий всього,
Гадес, не зможе рук ніколи накласти на них" (AP VII 80;
DL 9.17).*

І наостанок ще зазначимо, що Діоген Лаертій, навчаючись філософії та будучи філософом (існує чимало суперечок, чи був він скептиком чи стоїком, а можливо й епікурейцем), теж розмірковує над філософськими проблемами. Сам Діоген хоча намагається цілком відсторонено і максимально незаангажовано викладати вчення філософів, іноді також вдається до філософування, проте водночас залучає аргументи не філософів, а поетів, отже навіть за своїх світоглядних уподобань, зберігаючи неупередженість щодо філософських учень. Так, у біографії Філона Діоген розмірковує: "і Архілох, і Евріпід скептично говорили у своїх творах; ось Архілох пише:

*Главу, Лептінеєвий сину! Настрій такий постає
В смертних, до якого їх Зевс на щодень покерує.
А Евріпід:
О Зевсе, навіщо нещасних смертних звать
Розумними? Хіба не скуті ми путами твоїх
Волінь ми чинимо усе, що тільки забажаєш" (DL 9.69).*

Цікаво, що до адептів скептичного світосприйняття і скептичної аргументації серед різних філософів (не-скептиків) він прираховує і поетів: "Та й Ксенофану, і Зенону Елейському, і Демокріту за їх творами випадає бути скептиками. Ось Ксенофан каже:

І жоден з людей не пізнав і не пізнає ясності" (DL 9.72).

"То й Евріпід промовляє:

*Хто знає, чи не є життя для смертних
Насправді смертю, а смерть – життям?
Та й Емпедокл пише:
Так людям невидиме й нечутне, й розумом
Неосягненне.
А перед цим:
Кожен переконаний лише в тому, з чим зіштовхнувся
в житті.
Далєбі й Геракліт "Про найбільше давайте не будемо
здогадуватися наосліг". Та й Гіппократ висловлюється
лише гадками і як звичайна людина. Але передовсім
Гомер:
Смертних мова гнучка, багато слів у ній:
Поле для них широчезне від краю до краю:
Що людині промовиш, те й почуєш від неї.
Бо тут він каже про рівносильність і протилежність
слів" (DL 9.73)*

Дискусія і висновки

Твір Діогена Лаертського "Життя та думки славних філософів" є не лише справжнім скарбом для дослідників філософії, а й для літературознавців. Аналіз поетичної складової тексту показав, що Діоген у межах історико-біографічного дискурсу майстерно використовує багато поетичних цитат творів самих філософів, про філософів і вкладаючи їх в уста філософів (як прямі цитати, так і парафрази та пародіювання). Поетичний дискурс твору логічно доповнюють поезії самого автора, Діогена Лаертія. Гармонійне вплетення панегіричних чи інвективних поезій у біографістику та доксографію свідчить про майстерність автора й широкі стилістичні виміри твору, який є надзвичайно оригінальним зразком давньогрецької літератури елліністичного періоду.

Список використаних джерел

- Звонська, Л. (2023). Стилістичний простір твору Діогена Лаертія "Життя та думки славних філософів". *SwordJournal*. 22–04, 107–113. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2023-22-04-054>
- Менжулін, В. І. (2010). *Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні*. Аграр Медіа Груп.
- Сушко, К. (2013). Лексико-стилістичні особливості трактату Діогена Лаертського "Про життя, вчення та висловлювання знаменитих філософів". *Літературознавчі студії*, 39(2), 400–406.
- Cao, G. M. (2010). Diogenes Laertius. In Grafton, A., Most, G. W., Settis, S. (Eds.), *The Classical Tradition*. The Belknap Press of Harvard University Press, 256–272.

- Clay, D. (1998). *Paradosis and Survival: Three Chapters in the History of Epicurean Philosophy*. Ann Arbor.
- Dorandi, T. (Ed.). (2013). Introduction, *Diogenes Laertius: Lives of Eminent Philosophers*. Cambridge University Press, 3–52.
- Gregor, B. (2022). Diogenes Laertius, Lives of the Eminent Philosophers, *Philosophy in Review*, 42 (1), 18–34.
- Leão, D. (2019). Can we trust Diogenes Laertius? The Book I of the Lives of Eminent Philosophers as source for the poems and the laws of Solon, *Dike. Essays on Greek Law in Honor of Alberto Maffi*. Giuffrè Francis Lefebvre, 238–242.
- Mejer, J. (2007). Biography and Doxography. Four Crucial Questions Raised by Diogenes Laertius *Die griechische Biographie in hellenistischer Zeit: Akten des internationalen Kongresses vom 26–29. Juli 2006 in Würzburg*. De Gruyter, 431–442.
- Mejer, J. (1978). *Diogenes Laertius and His Hellenistic Background*. Steiner.
- Stangroom, J. (2007). *The Great Philosophers*. Metro Books.
- Swift, P. (2007). The History and Mystery of Diogenes Laertius *Prajñā Vihāra: Journal of Philosophy and Religion*, 8 (1), 34–49.
- White, S. (2020). Diogenes Laertius and Philosophical Lives', in Koen De Temmerman (ed.). *The Oxford Handbook of Ancient Biography*. Handbooks.

References

- Cao, G. M. (2010). Diogenes Laertius. In Grafton, A., Most, G. W., Settis, S. (Eds.), *The Classical Tradition*. The Belknap Press of Harvard University Press, 256–272.
- Clay, D. (1998). *Paradosis and Survival: Three Chapters in the History of Epicurean Philosophy*. Ann Arbor.
- Dorandi, T. (Ed.). (2013). Introduction, *Diogenes Laertius: Lives of Eminent Philosophers*. Cambridge University Press, 3–52.

- Gregor, B. (2022). Diogenes Laertius, Lives of the Eminent Philosophers, *Philosophy in Review*, 42 (1), 18–34.
- Leão, D. (2019). Can we trust Diogenes Laertius? The Book I of the Lives of Eminent Philosophers as source for the poems and the laws of Solon, *Dike. Essays on Greek Law in Honor of Alberto Maffi*. Giuffrè Francis Lefebvre, 238–242.
- Mejer, J. (2007). Biography and Doxography. Four Crucial Questions Raised by Diogenes Laertius *Die griechische Biographie in hellenistischer Zeit: Akten des internationalen Kongresses vom 26–29. Juli 2006 in Würzburg*. De Gruyter, 431–442.
- Mejer, J. (1978). *Diogenes Laertius and His Hellenistic Background*. Steiner.
- Menzhulin, V. I. (2010). Biographical approach in historical and philosophical knowledge. Agrar Media Group [in Ukrainian].
- Stangroom, J. (2007). *The Great Philosophers*. Metro Books.
- Sushko, K. (2013). Lexical and stylistic features of Diogenes Laertius's treatise "On the Life, Teachings and Statements of Famous Philosophers" *Literary studies*, 39(2), 400–406 [in Ukrainian].
- Swift, P. (2007). The History and Mystery of Diogenes Laertius *Prajñā Vihāra: Journal of Philosophy and Religion*, 8 (1), 34–49.
- White, S. (2020). Diogenes Laertius and Philosophical Lives', in Koen De Temmerman (ed.). *The Oxford Handbook of Ancient Biography*. Handbooks.
- Zvonska, L. Stylistic Space of the Work of Diogenes Laertius "Lives and Thoughts of Famous Philosophers". *SworlJournal*. 22–04, 107–113 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2023-22-04-054>

Отримано редакцією журналу / Received: 17.01.24
Прорецензовано / Revised: 25.01.24
Схвалено до друку / Accepted: 01.03.24

Lesia ZVONSKA, DSc (Philol.), Prof.
ORCID ID: 0000-0001-5361-3554
e-mail: lesiazvonska@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE POETIC SPACE OF THE WORK OF DIOGENES LAERTIUS "LIVES AND THOUGHTS OF EMINENT PHILOSOPHERS"

Background. The study of the work of Diogenes Laertius "Lives and Thoughts of Eminent Philosophers", mainly focuses on the analysis of the philosophical information of the work, and apart from individual explorations, the linguistic and stylistic characteristics of the work have not yet been comprehensively investigated, which determined the relevance of our search. Therefore, we aim to consider the poetic structure in the discourse of the work of Diogenes Laertius in the aspect of ancient biography and doxography and in correlation with the cultural and historical realities of ancient Greek panegyrics and invective.

Methods. The study used descriptive, typological, functional, linguistic and cultural methods.

Results. The article examines the poetic component in the discourse of the work of Diogenes Laertius in the aspect of ancient biography and doxography and in correlation with the cultural and historical realities of ancient Greek panegyrics and invective. The stylistic features of epigrammatic poetry about philosophers are characterized: apotheosis, heroization and glorification or, on the contrary, satire, invective and parody. Panegyricism is embodied in the form of deification, ascension to heaven to the Olympians, invective – in ridiculing human flaws and the shortcomings of philosophers and discrediting their teachings. In the studied epigrams, philosophers, along with prominent historical figures and winners of all-Greek competitions, became objects of public worship for the first time. The poetic works of the philosophers themselves are also analyzed, quotations by various philosophers of ancient Greek poetry, their paraphrases and parodies of famous poets. The poetic discourse is described, presented both in the diachrony of the authors involved by Diogenes, from Homer and ending with late Hellenistic epigrammatists (more than 250 poems by 32 well-known and little-known authors), and in their genre diversity (epic, lyric, elegy, tragedy, comedy, canticles, oracles, epigram, epitaph, dialogue-diatribes). The metric schemes of poetic works, both quoted by Diogenes and the author's original poetry.

Conclusions. The analysis of the poetic component of the text showed that Diogenes skillfully uses a large number of poetic quotations from the works of philosophers themselves, about philosophers, and putting them in the mouths of philosophers within the historical and biographical discourse. The poetic discourse of the work is logically complemented by the poetry of the author himself, Diogenes Laertius. The harmonious interweaving of panegyric or invective poems in biography and doxography testifies to the author's mastery and broad stylistic dimensions of the work.

Keywords: Diogenes Laertius, ancient Greek poetry, panegyric, invective.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.